

FIGYELŐ

A BRIT TRÓNVALTOZÁS AMERIKAI SZEMMEL

A BRIT TRÓNVALTOZÁS eseményei az európaiaktól sok ponton eltérő hatást és visszhangot váltottak ki az Amerikai Egyesült Államok közvéleményéből. Ennek több oka volt. Az egyik, általánosabb jellegű ok az volt, hogy különös, bár nem teljesen érthetetlen módon az északamerikai köztársaság közvéleményét és sajtóját még mindig sokkal nagyobb mértékben foglalkoztatják a brit uralkodócsalád ügyei, mint bármelyik európai országét. De a mostani alkalomból különösképpen növelte a VIII. Edward személye körül lejátszódó események „újságérték“-ét Mrs. Ernest Simpson amerikai származása.

A brit és amerikai sajtó között természetesen igen nagy színvonalbeli különbség van, az előbbi javára. A népszerű, Amerikában és Angliában egyaránt „sárgá“-nak nevezett sajtó lármája a király és a szép amerikai elvált asszony „román“-a körül éppen olyan vásári és visszataszító volt, mint több európai kontinentális ország „népszerű“ sajtójának szenzációhajhászó történetei. De a komoly amerikai sajtó és elsősorban a New York Times kommentárjai a trónváltozás egymást követő eseményeihez azért értékesek és érdekesekek a feljegyzésre, mert az angol sajtó legnagyobb része könnyen megérthető okokból végig zárkózott maradt és önkéntesen vállalt cenzúrával kezelte a kényelmesen, de a tényeknek lényegileg nemigen megfelelő módon alkotmányválságnak nevezett trónváltozást.

Az angol sajtónak ezt az önkéntes hallgatását nem csupán H. G. Wellsnek a magyar sajtóban is megjelent, de Angliában csak kivonatolva, egy heti riportújságban közölt cikke támadta élesen, hanem a New York Times is elítélendőnek tartotta (dec. 6-i szám) ezt az eljárást, mert ilyen módon „a brit közvélemény tájékozatlanul maradt az utolsó percig és amikor a hírek megjelentek, készületlenül érte a meglepetés. A sajtó történetében még soha nem fordult elő, még a diktatúrák alatt sem, hogy a közvéleményt ilyen félrevezető módon fosztották volna meg olyan tények ismeretétől, amelyek pedig életbevágóan fontosak voltak mindenkire“.

Nagy megütközést keltett az Egyesült Államok közvéleményében az is, hogy a várható és valóban bekövetkezett eseményekkel legbővebben foglalkozó angliai hetilapnak, a „Time“-nek számai megcsonkítva érkeztek el az amerikai előfizetőkhez: a király és Mrs. Simpson esetével foglalkozó cikkeket, bizonyosan hatósági intézkedésre, kivágták vagy kitépték az egyes lappéldányokból. Ellen Wilkinson képviselő ebben az ügyben interpellációt is intézett az alsóházban Walter Runciman kereskedelmi miniszterhez, de interpellációjára nem kapott választ.

A később megjelent cikkek és vezércikkek egyöntetűleg a legnagyobb elismeréssel beszélnek arról a fegyelmezettségről és a sztoicizmus legklasszikusabb formáira emlékeztető nyugalomról, amellyel a válság napjai elmúltak Nagy-Britannia felett. De azért, különösen a válság lezáródása előtt megjelent cikkek írói nem titkolják azt a véleményüket, hogy a király

a két legfelelősebb tényező, Baldwin miniszterelnök és dr. Lang Canterbury-! érsek részéről nem kapta meg a méltányosságnak, a brit jellem legnemesebb tulajdonságának, a fair play-nak azt a mértékét, amelyre pedig Angliában kicsiny és nagy dolgokban egyaránt olyan féltékenyen szoktak vigyázni. A N. Y. T. előbb idézett számának egyik névtelen cikkírója szerint Mr. Baldwin határozottan túlment a miniszterelnök alkotmányos jogkörén, amikor „miniszteri vétó“-val élt a király házassági terveivel szemben. Eddig még soha nem volt rá eset, — olvassuk a cikkben — hogy a király házasságához a kabinet vagy titkos tanács jóváhagyása lett volna szükséges. Victoria királynő annakidején miniszterelnökének, Lord Melbourne-nak akarata ellenére választotta férjéül Albert herceget és nem annak bátyját, Ernő herceget, aki a miniszterelnök választottja volt. A fiatal királynő, amikor a titkos tanács előtt házassági ügyéről volt szó, még csak vitát sem engedett meg választottjának személye körül. De még szembe-tűnőbben alkotmányellenes volt a canterbury-i érsek álláspontja, nem is beszélve az érsek felfogásának a protestáns hitelvekkel szemben való következetlenségéről, amikor kijelentette, hogy nem hajlandó résztvenni a koronázáson, ha a király elvált asszonyt vesz el feleségül. Az érseknek nem volt joga személyes vétót jelenteni be, tekintet nélkül a parlamentre és szembehelyezkedve a trónutódlási törvény rendelkezéseivel, amely a király házastársának kiválasztásánál csak egyetlen tiltó rendelkezést tartalmaz, hogy t. i. a király felesége nem lehet római katolikus vallású. Az érsek távolmaradhatott volna a koronázástól, de csak ha tisztségéről lemond.

Amerikában a személyes rokonszenv is Edward király mellett állott. A király népszerűsége — állapítják meg az amerikai cikkírók — a válság kitörésének időpontjáig változatlan, sőt nyugodtan lehet mondani, példátlanul nagy volt alattvalóinak tömegei, a kis emberek milliói között, az anyaországban és a birodalom tengerentúli részein egyaránt. Az elidegenedés és a szembehelyezkedés az udvartartás megsértett, régi hatalmuktól és befolyásuktól megfosztott, idősebb tagjaitól indult el. De a nyíltan demokratikus, vagy amint Lloyd George karácsonyi üdvözlő táviratában kifejezte, szegényebb alattvalói sorsával törődő király kezdett nem tetszeni a politikusoknak és a nagytőkéseknek sem. Ferdinand Kuhn, a N. Y. T. egyik londoni munkatársa mondja el azt a jellemző kis történetet, hogy mikor novemberben a király megnyitotta a parlament új ülészakát a Lordok Házának tróntermében, az ünnepségről hazaérkezve személyi titkárának azt mondta: „Úgy éreztem, mindenütt ellenségek vettek körül.“ Megsértette a király az anglikán klérust is. Templomba ritkán járt és nem titkolta, hogy unja az udvari káplánok és öreg püspökök prédikációit. Helyette vasárnap délelőttönként inkább gyomlált a Fort Belvedere virágos kertjében. De a legnagyobb bünt akkor követte el, mikor kijelentette, hogy szeretné, ha a koronázási szertartáson résztvennének valamennyi keresztyén felekezet papjai és lelkészei, a non-conformisták, sőt, horribile dictu, a római katolikus egyház is.

Az élet minden megnyilvánulásában túlságosan is ember volt VIII. Edward. Azok, akik a monarchiában mást is tudtak látni, mint értelmetlen hagyományok bálványimádássá vált, minden egyéni szint megőző szolgálatát, tőle várták a királyság intézményének megújíthatóságát, új tartalommal való megtöltését, írja Claire Price, a N. Y. T. egy másik cikkírója.

Edward soha nem volt hajlandó lemondani embertársaival való szabad és közvetlen érintkezéséről — olvassuk ugyanebben a cikkben. Sandwiche jár golfozni és vár, mikor sorra kerül, mint a klub más rendes tagja. Belenyúl a széntartóba, kandallóba dob néhány széndarabot és azután ujjait letörli a nadrágjába. (!)

A közvetlenség jellemzi beszédeit. Edward nem udvari hivatalnokok és titkárok előre elkészített szövegeit olvasta fel. Beszédeiben érzelmeinek mindig keresetlenül hangot adott, egyszer jókedvvel, tréfás könnyedséggel — Edward a közül a kevésszámú uralkodó közül való volt, aki beszédében képes volt megőrizni az igazi humort, — máskor szenvedélyes méltatlankodással valami sürgős, de meg nem valósított szociális reform miatt. Mert szeretett közvetlen kapcsolatot tartani fenn a valóságos étellel, ezért járta a szegénynegyedeket, az iparilag tönkrement vidékeket. Nem volt még angol király, aki olyan jól ismerte volna az angol élet semmiképpen sem udvarképes oldalát, mint VIII. Edward.

Victoria királynő annyira nem ismerte a mindennapi életet, hogy mikor egyszer egy közönséges vasúti jegyet mutattak neki, meglepődéssel és érdeklődéssel nézte, majd kijelentette, hogy a vasúti jegy árusítása egészen okos gondolat. VII. Edward és V. György egész életüket udvari környezetben éltek végig és alig volt fogalmuk, hogy milyen az élet a királyi palota zárt kapuin kívül. Ha mindannak, amit VIII. Edward kezdett, tragikus hirtelenséggel vége is szakadt, az utókor mégis rövid uralkodása legnagyobb teljesítményének azt fogja tekinteni, hogy át tudta hidalni a trón és a mindennapi élet közötti szakadékot s kapcsolatot tudott fenntartani a maga és alattvalói élete között.

Ez a cikk még a lemondás előtt jelent meg. Egy héttel később, VI. György trónralépésének napján, az imént idézett Ferdinand Kuhn londoni cikkében a „reakció helyreállt egyensúlyáéról” ír:

A Pall Mall klubjainak mély karosszékeiben, ahol nyugalmazott katonatisztek és vállalataik vezetésétől visszavonult öreg és gazdag üzletemberek töltik el a lunch utáni órákat délután félegy és félnegy között, olyan kifejezéseket használnak a lemondott királyról, amilyenek nem hallatszottak el brit uralkodó ellen a XVIII. század „rossz” Györgyei óta. A brit közélet reakciós elemei nem ismernek kíméletet VIII. Edwarddal szemben. A tömegek a birodalomban mindenfelé érezhetnek részvétet iránta, de a diehard-ok árulónak tekintik saját osztályával és mindennel szemben, amit a brit monarchia képvisel.

Szerencsére a diehard-ok kevesen vannak és ha VI. György trónralépése határozottan visszafelé megtett lépés volt is, a mai Anglia életéből nem lehet többé kitörölni a haladásnak azokat az elemeit, amelyeknek VIII. Edward valóságos szimbóluma volt. Ezek tovább fogják éreztetni hatásukat VI. György uralkodása alatt is. A viktoriánus korszak szigorúan elhatárolt korlátai gyorsan korhadnak vagy tűnnek el egészen. A régi álszemérem uralma kiveszőben van és a modern szellemi irányzatok, ha, mint Angliában rendszerint történni szokott, megkésve is, de érvényesüléshez jutnak s az idősebb nemzedék reakcionárizmusa a való élettől mind jobban visszaszorul a West End néhány klubjának mesterséges és az élettől teljesen elvonatkozott világába, — mondja ez a cikk.

A trónváltás és a király lemondásának elkerülhetetlen szükségszerűségénél a kabinet legfőbb érve a domíniumok közvéleménye és a VIII. Edward tervezett házasságával szemben mutatott határozott ellenzése volt. Erről ír Elspeth Huxley a New York World-Telegram egyik számában, megint külön amerikai szempontból:

A Westminster Statútum öt évvel ezelőtt történt életbelépése óta a Brit Birodalom sok tekintetben jogi fikció lett. Mindegyik domínium teljes függetlenséggel rendelkezik és rangban egyenlő. Ha a király úgy akarná, Torontóba költözhetnék és kormányzót küldhetné Londonba. A domíniumok kiléphetnek a birodalom kötelékéből, ha akarnak. Egyetlen alkotmányos kapcsolat van csak közöttük — a király. Az ő tisztsége az,

hogy együttartsa a Birodalom szétszórt részeit, hogy fenntartsa az egyetértés szellemét a domíniumok 20 milliónyi, valamint India és a gyarmatok 400 milliónyi lakosságában. Ha ez nem sikerül neki, széthullhat az egész lazán felépített szervezet.

A domíniumok büszkék arra, hogy egy nagy testvéri közösség részesei, így pl. a kanadaiak, bár nyomasztólag érzik nagy szomszédjuk, az Egyesült Államok közelségét, de azért nem kis belső büszkeséget éreznek csupán azért, mert ők a király alattvalói. „A mi birtokunkban van olyasmi, amit ők a határon túl nem tudnak megvásárolni, minden dollárjukért sem.“ Körülbelül ez fejezi ki a domíniumok lakóinak álláspontját.

Igen, de a domíniumok népe politikailag iskolázatlan és könnyen befolyásolható. Maga Baldwin miniszterelnök is meggyőződhetett róla, hogy ez mennyire így van, egyik kanadai látogatása alkalmával, mikor a londoni miniszterelnök tiszteletére az egyik kis prairie-városban a városka farmerei és üzletemberei ebédet adtak. Meleg nyári nap volt és Mr. Baldwin, hogy a hangulatot vendégei számára minél feszélytelenebbé és közvetlenebbé tegye, levetette a kabátját és beszédét ebéd után ingujjban tartotta meg. Ezt a tettet a miniszterelnöknek Kanadában soha nem bocsátották meg. Az ebéden résztvevők Mr. Baldwin kabádevetését személyes sértésnek tekintették, mintha nem nézte volna őket egybeknek, mint közönséges fiivágó napszámosoknak, akik öltözködésükben nem tudják, hogy mi a különbség egy ünnepi díszebéd és az erdőirtás között.

Mr. Baldwinak nem kellett lemondani az ingujjban tartott beszéd miatt. Mutatis mutandis, a király esete is nagyon hasonló volt ehhez. Ha Baldwin a király érdekében és mellette hozott volna fel érveket, mikor házassági tervei nyilvánosságra kerültek, nagyon valószínű, hogy a királyra nézve kedvezően tudta volna irányítani a domíniumok közvéleményét, ahol VIII. Edward trónörökös kora óta páratlanul népszerű volt s ezt odahaza Angliában éppen úgy felhasználhatta volna a király mellett, mint ahogy az ellenkezője volt egyik legerősebb kényszerítő eszköz a kezében VIII. Edward eltávolítására. VIII. Edward lemondásáért ezen a ponton kell viselnie a politikai felelősséget Mr. Baldwinak, aki kezdettől fogva a király távozását kívánta. — Mint ezekből látható, az amerikai hírlapirodalom tényeket, pletykákat és fantáziát kevert össze e kérdésben.

Másrészt a brit közvéleménynek és parlamentnek feltétlen győzelme és az alkotmány szellemének épségben való megőrzése a legnagyobb tisztelet érzését váltotta ki az amerikaiakban. — Abból a melodramából, — írta a N. Y. T. december 13-i száma vezető helyen — amely napokon át lekötötte az egész világ figyelmét, egy prózai, de erőteljes tény emelkedik ki s ez az, hogy a közvélemény mindenk felett való úr a Brit Birodalomban. VIII. Edward király alulmaradt, Stanley Baldwin, az egyszerű polgár — commoner — győzött. Nagy-Britannia évezredes történelmében logikai összefüggés van azon jelenet között, mikor aláírták a Magna chartát és aközött az alsóházi ülés között, mikor a miniszterelnök a ház előtt tartott beszédében feltárta a király lemondásának belső történetét.

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

Az olasz-angol megegyezés nehézségei és létrejötte — A spanyol helyzet és a hatalmak — Törekvések a háborús veszedelem kiküszöbölésére — Az amerikai-angol-francia gazdasági együttműködés — A bolgár-jugoszláv paktum: csehi osztrák viszonyok, a magyarság elnyomása Romániában

EZ AZ ÉV, ellentétben közvetlen elődjével, a feszültségek enyhülésének jegyében kezdődött, Ennek első fő oka volt az olasz-angol megegyezés létrejövele, amely a múlt esztendő legveszélyesebb viszályát végre kiküszöbölte. Természetesen hónapok előkészítő munkájának az eredménye volt ez. Hiszen májusban még az angolok rendszerint elvesztették egyébként közmondásos hidegvérüket, ha Olaszország került szóba, az olaszok pedig messze hallhatóan kijelentették, hogy a régi jó viszony Angliával soha többé helyre nem áll. A brit bölcsesség és önuralom, amely évszázadok leszűrt tapasztalatainak az eredménye, mégis győzedelmeskedett. Ennek első jele a szankciók megszüntetése volt, amit a Népszövetség rendkívüli közgyűlése Anglia aktív részvételével mondott ki a múlt év júliusában. További lépés volt az angol flotta egységeinek visszahívása a Földközi tengerről, amit a másik oldalon az egyiptom-líbiai határon elhelyezett olasz csapatok létszámának leszállítása követett. Majd eltávoztak Addis-Abeaból a brit követség tagjai s csak kis indiai különítmény maradt ott a követség! épület védelmére. Novemberben ezt is visszavonták — ugyanakkor a brit közép-tengeri politika jelentékeny sikert könyvelt el az angol-egyiptomi megegyezés megkötésével, amely némi áldozat árán, de megbízhatóbb alapokra fektette a birodalom hatalmi pozícióját a Nílus-völgyében és a Suez-csatorna környékén.

Ezek mellett a közeledést jelző mozzanatok mellett volt azonban egy veszélyt jelentő pont, amelyben mint gyújtópontban Összpontosultak a két nagy birodalom eltávolodását serkentő erők. Ez az érzékeny pont a nyugati közép-tenger és a Pirenei-félsziget volt. Az orosz propaganda nagy erővel belakapaszkodott abba a lehetőségbe, hogy a spanyol konfliktus körül kiszélesíti az árkot Nagybritannia és Olaszország között. Már a spanyol polgárháború kitörésekor elterjesztették annak a hírért, hogy Franco tábornoknak megegyezése van Olaszországgal, amelynek alapján a Baleari-szigeteket győzelme esetére átengedné a fasiszta nagyhatalomnak azért a segítségért, amelyben ez őt és csapatait a polgárháborúban részesíteni fogja. Franco tábornok és az olasz kormány minden cáfolata dacára sikerült ezt a híresztelést átvinni a köztudatba és megzavarni az olasz-angol viszonyt. A Duce kategorikus kijelentéseinek és a Ciano gróf által adott diplomáciai biztosítékoknak azonban végül sikerült eloszlatni Londonban a gyanút: hiszen nyilvánvalóvá vált, hogy a feszültség enyhülése és a félreértések eloszlatása mindkét nagyhatalomnak érdekében van. Az olaszok december folyamán leszerelték azt a megfigyelő állomást, amelyet Palma di Majorcában felállítottak és visszahívták Rossi grófot, annak vezetőjét. Ez a tény már mindenki számára világosan érthetővé tette, hogy a megegyezés előfeltételei adva vannak. Január 2-án parafálta Rómában Ciano gróf külügyminiszter és Sir Eric Drummond brit nagykövet azt az érdekes okmányt, amely alig négy mondatban megállapítja azt a tényt, hogy Nagybritannia és Olasz-

ország érdekei a Középtengeren nem ütköznek egymással s hogy ezeket kölcsönösen tiszteletben fogják tartani. Ez az okmány nem szerződés és nem is megegyezés, általában az „úriember-megegyezés“ semmit vagy sokat mondó nevével illetik, de tulajdonképpen nem egyéb egy közösen megállapított politikai deklarációnál, amely nincsen határidőhöz és felmondáshoz kötve. Alig lehet kétség arra nézve, hogy a fennálló és a két országot közösen érdeklő vagy őket egymástól elválasztó problémákra nézve részletekbe menő megegyezésnek kellett létrejönnie, sőt valószínű az is, hogy a követendő politikára vonatkozóan is elég mélyreható eszmecsere folyt London és Róma közt. Azt mindenesetre elérte, hogy megszüntette annak a veszélyét, hogy Nagybritannia jobban közeledjék Moszkvához. Tartalmát bizonyára lehet különbözőképpen értelmezni. Általános elveket szögez le, amelyek között legfontosabb a Földközi-tengeri status quo elismerése és garanciája. De talán még jelentősebb az a befejező mondata, amely szerint megegyeznek, hogy minden olyan tevékenységet igyekezni fognak leszerelni, amely a két állam közötti jóviszonyt megzavarhatná, A spanyol polgárháború és az ottani bolsevista és anarchista mozgalom, továbbá egy kommunista köztársaság befészkelődése az Ibériai-félszigetre, következményében könnyen alkalmas lehetne arra, hogy megzavarja a két ország jó viszonyát. Innen az a magyarázat, amely szerint a megegyezés a spanyol polgárháborúra is kiterjed. Ha ez az interpretáció talán túlzott is, mert nem valószínű, hogy Anglia, akár egy titkos egyezményben is, belement volna az intervenció politikába, mégis annyi érdekszolidaritást jelent, hogy Anglia, politikájának célkitűzésében és taktikájában, igyekezni fog a maga részéről is hozzájárulni ahhoz, hogy Spanyolországban ne maradjon kommunista szovjetköztársaság.

A megegyezés további jelentősége az abesszin konfliktus utolsó maradványainak likvidálásában van. Eden külügyminiszter az angol alsóház egyik ülésén bejelentette, hogy Abesszínia területén a Negus uralmának vagy kormányának semmiféle maradványa nincs már. Ennek a konklúzióját Nagybritannia annyiban levonta, hogy megszüntette abesszíniai követségét és helyette főkonzulátust állított fel, amiből önként következik, hogy a kinevezendő főkonzul exequaturját — működési engedélyét — Olaszország királyától, Abesszínia császárától kell az angol kormánynak kérnie. Ez tehát de facto elismerése az olasz hódításnak. Bármilyen fájdalmas is jogilag és presztízs szempontjából, reálisan nem lehetett az angol kormánynak mást tennie. Ugyanez történt francia részről is és a példát a többi hatalmak is sietve igyekeztek követni. Svájc még tovább ment, elismerte Olaszország de jure uralmát Abesszínia felett. A további lépés ebben a kérdésben a Népszövetség közgyűlése elé tartozik, amelynek szintén le kell majd nyelnie a keserű pirulát és tudomásul vennie Abesszínia bennszülött császárságának megszűnését. Ezzel meg fog szűnni az etióp császárság képviselőjének lehetősége a Népszövetségen belül, ami pedig , nemcsak pusztán formalitás, mert ettől függ Olaszország aktív együttműködése a genfi szervezettel.

Európai szempontból alig lehet ennek a megegyezésnek a jelentőségét túlbecsülni. Ez az első lépés egy bizonyos egyensúly és nyugalmi helyzet helyreállítására. Olaszország világhatalmi pozíciójának, hogy úgy mondjuk végleges megalapozását jelenti és tényleg megnövekedett súlyának formai elismerését is. Az által, hogy az olasz-angol megegyezés hamarabb jött létre, mint valami hasonló német-angol egyezmény, az olasz politikának taktikai előnyt ad Németország felett s azt mutatja, hogy Olaszország hamarabb tudta a maga javára kamatoztatni az olasz-német megegyezés taktikai előnyeit mint Németország, amely az utóbbi időben ismét kissé érdekessé váló politikájával elidegenítette magától az angol közvéleményt. A megegyezés következtében Olaszország abban a helyzetben van, hogy ő köz-

vetítheti a német-angol megegyezést, viszont Franciaország érdeke, hogy helyreállítsa a megzavart jóviszonyt Olaszországgal, szintén erősödött. Másrészt a francia külügyminiszter már a megegyezés másnapján alkalmat talált arra, hogy kifejezze örömét a megegyezés felett, amivel nyilván dokumentálni akarta, hogy annak szellemével és céljaival egyetért, ez tehát nem ellene jött létre. Végül a mi speciális magyar érdekeink szempontjából, akik 1935 őszén, akkori benyomás szerint, igen nagy kockázat ellenében, hűségesek maradtunk Olaszországhoz, nagy megnyugvást és megelégedést jelent az, hogy az akkori ellenfelek ma ismét találkoztak s így az a jóviszony, amely bennünket Angliához fűz és amelyet nekünk érdekünkben áll elmélyíteni, teljesen párhuzamosan fejlődik Olaszország hasonló törekvéseivel. Azt az előrelátást, amely a magyar kormányt franciaellenes politikájában vezette s amelynek egyik alapeleme az a meggondolás volt, hogy Róma és London a konfliktus után kibékülhetnek, az események tehát teljesen igazolták. Így történt, hogy míg az egész 1936-os év telve volt háborús veszélyekkel, az 1937. évbe nyugodtabban léphetünk be.

TERMÉSZETESEN FENNMARADNAK a veszélyforrások, amelyek között első helyen áll még ma is a spanyol konfliktus, hiszen ennek a végét még ma sem lehet előre látni. A katonai helyzet nyilvánvalóan az, hogy egyik fél sem képes döntő sikert aratni a másik felett: egymásba haraptak és nem tudnak egymástól megszabadulni. Körülbelül valószínűnek látszik az, hogy spanyolok már alig vannak a küzdők között, hogy részben szedett-vedett, részben megszervezett idegen csapatok verekednek egymással két-féle spanyol cégér alatt. Továbbá kétségtelen, hogy míg Oroszország teljes erővel nyíltan, Franciaország pedig nem egészen felderített körülmények között titokban támogatja a népfront kormányát, addig Németország és Olaszország, valljuk be, ugyanezt teszik Franco oldalán. Világos, hogy a két utóbbi nagyhatalom semmi körülmények között nem fogja eltérni a nyugati Földközi-tengeren egy szovjet-köztársaság konszolidálását. Másrészt Franciaország és Nagybritannia hasonlóképp idegenkednek egy fasiszta diktatúrától Spanyolországban. Ha Nagybritannia külügyminisztere többször a legkülönbözőbb fonnák között kijelenti, hogy a spanyol népnek magának kell választania kormányformát, akkor bár a mai körülmények között egy kissé kongó frázisnak hangzik, ez nyilván annyit jelent, hogy Spanyolországban a diktatúra egyik fajtája sem maradhat fenn állandóan. Talán létrejöhet a megegyezés azon az alapon, hogy Nagybritannia is egész súlyával a kommunista diktatúra kiküszöbölése mellett lesz, viszont Róma és Berlin belenyugszanak egy többé kevésbé független demokratikus köztársasághoz való visszatéréshez. Az út, míg idáig elérkeznek, hosszú és rögös. De mindenesetre ma már komoly remény lehet arra, hogy a spanyol belső harcok nem vezetnek európai háborúhoz. S ez, tekintve a veszélyeket, amiknek földrésznünk ki volt téve, valóban nem csekély eredmény. Meg kell tehát vallanunk, hogy azok, akik a be nem avatkozást politikát kezdeményezték s ezt az európai álarcot a nyáron feltették, bármily gyengén működött is a bizottság, általános európai szempontból hasznos munkát végeztek.

A látszatharc és pozíció-küzdelem a be nem avatkozás frontján, jegyzék és emlékirat bombázással változatlan erővel tovább folyik. Nagybritannia és Franciaország együttesen felszólításokat intéznek más európai hatalmakhoz az ú. n. önkéntesek küldése beszüntetése tárgyában. Erre mindenki a maga módja szerint felel: helyesli a betiltást, de feltételektől teszi függővé, amelyek rendszerint teljesíthetetlenek. Hiszen ahhoz, hogy valamilyen közbelső megoldás létrejöhessen Spanyolországban, mindkét félnek arra van szüksége, hogy pozícióját megerősítse, különben nincsen döntő szava a ren-

dezésben — Nagybritannia kivételével, amelynek annál inkább van döntő szava, mennél kevésbé van érdekelve a küzdelemben. A francia kormány ugyan elismerésreméltó taktikai ügyességgel törvényt fogadtatott el a parlament két házában, amely betiltja az önkéntesek toborzását és Spanyolországba való szállítását. E javaslatok elfogadása imponáló egyhangúsággal történt, végrehajtása azonban függővé van téve attól, hogy a többi nagyhatalmak is hasonló intézkedést tegyenek. Ez meg annyit jelent, hogy minden megy tovább a maga útján: a francia „önkéntesek“ tovább tódulnak Spanyolország felé. Olaszország és Németország pedig hozzájárulásukat az önkéntes toborzás és szállítás megszüntetéséhez attól teszik függővé, hogy az intervenció minden egyéb formája betiltassák és a most Spanyolországban küzdő nemzetközi csapatok, a politikai tanácsadókkal és agitátorokkal együtt, eltávolíttassanak. Az egész helyzetből csak két megnyugtató körülményt lehet kiemelni: azt, hogy Nagybritannia s bizonyos mértékben talán Franciaország is kezd elhidegülni Moszkvától, talán éppen annyira, amennyire visszahúzódott Németországtól, a másik pedig, hogy a franciák közeledni akarnak Rómához és egyben keresik Németország felé egy általános gazdasági és politikai megegyezés útját.

A VÉLELEM LONDONBAN, Párizsban és Washingtonban az, hogy Németországot a teljes elzárkózás politikája gazdaságilag nehéz helyzetbe sodorta, hogy kénytelen lesz nyersanyag ellátási és hitelegyezményeket kötni, mert teljesen egymagára utalt közgazdasága redukált kivitel mellett nem bírja ki a fegyverkezési tempót. A jelek szerint mind a három nyugati tőkés nagyhatalom hajlandó lenne Németország segítségére sietni, de csak a legteljesebb, jól kicipített garancia-rendszer mellett, tehát nem kötnének egyoldalú gazdasági megegyezést politikai biztosítékok nélkül. A francia lapokban nyíltan beszélnek koloniális engedményekről is, míg az angolok egy általános új európai rendezés lehetőségét csillogtatják meg. Eden legutolsó beszéde nyílt felhívás volt Németországhoz ilyen tárgyalások megkezdésére. Olaszország azt a látszatot kelti, mintha ismét a négyhatalmi tervhez hasonló programmon dolgoznék, amellyel szemben egyelőre Anglia is elzárkózik. Nehéz, sőt majdnem lehetetlen megállapítani, mi készül a történelem boszorkánykonyháján, de, hogy dolgoznak, talán komolyabban, mint eddig, egy általános háború elhárításának lehetőségén, az kétségtelen. Háromféle súlyos történelmi ok valószínűsíti a háborút. Az egyik ok vagy oksorozat a hatalmi ellentétekben található. Alapjai lehetnek demográfiai és gazdasági okok, de hegemoniatörekvésekben nyilvánul meg. A második oksorozat a társadalmi küzdelmek és világnézeti ellentétek kicledésében található. A harmadik pedig a fegyverkezési verseny, melynek következtében a felhalmozott katonai felszerelések holt súlyként nehezednek az államokra és majdnem elkerülhetlenné teszik ezek felhasználását. Hatalmas államférfiúi munka és a nemzetek közvéleményének szinte elképzelhetetlen békeakarása kell ahhoz, hogy ezt a három oksorozatot ellensúlyozni és egy új európai békét felépíteni lehessen.

Az utóbbi időben azonban már nem egyszer megtörtént, hogy a háborús veszedelem közvetlen közeléből hirtelen fordulattal kimenekültünk. Elég, ha rámutatok a magyar-jugoszláv konfliktus és az olasz-angol háború veszélyeire. De még legutóbb is hirtelen erős diplomáciai feszültség keletkezett arra a hírre, hogy a németek spanyol Marokkóban csapatokat szállítanak partra és Észak-Afrikában mind gazdaságilag, mind katonailag erős pozíciót igyekeznek kicipíteni. A feszültség olyan nagy volt, hogy Hitler kancellár az újévi diplomáciai fogadást használta fel arra, hogy a francia nagykövet előtt kategorikusan megcáfolja a Németország afrikai terjeszkedéséről szóló

híreket s kijelentette, hogy Németországnak nincs szándékában Spanyolországnak és birtokainak sértetlenségét vagy épségét veszélyeztetni. Ez az egyszerű, nem kötelező erejű nyilatkozat elegendő volt arra, hogy a veszélyt eltüntesse és enyhülést hozzon létre a francia-német légkörben. A spanyol-marokkói zóna parancsnokló tábornoka pedig meghívta az idegen katonai attasékét Tangerből, győződjenek meg saját szemükkel arról, hogy a spanyol zónában nincsenek német csapatok, sem semmiféle német szervezkedés. Ez mindenesetre azt mutatja, hogy ha megvan a jószándék, meg is lehet akadályozni a konfliktusokat.

HOGY AZ ANGOL-FRANCIA-AMERIKAI gazdasági és pénzügyi együttműködés valóban fog-e komolyabb formát ölteni vagy pedig megmarad abban a platonikus keretben, amelyet a francia devalváció alkalmával kiadott közös nyilatkozat alkot, azt talán a közel jövő már el fogja dönteni. Egyelőre nehéz megállapítani a konkrét körvonalakat, vagy az ilyen megegyezés szilárdabb belső tartalmát. Eljutnak-e egy kölcsönös valuta stabilizációhoz? Vájjon egyáltalában kialakult-e már akár a dollárnak, akár a fontnak vagy éppen a francia franknak olyan viszonylagos árfolyama, tekintetbe véve a belső áralakulást, amelynél megkockáztathatnak egy újabb stabilizációt? Lehet-e a kölcsönös áruforgalmat vámpolitikai engedményekkel úgy alakítani, hogy ezen belől a pénzegységek aranyértékénél újabb eltolódás ne álljon be és a három nagy birodalom megegyezése viszont más viszonylatban megkönnyítse inkább, semmint megnehezítse a kereskedelmi forgalmat. Tudnak-e Washington, London és Párizs olyan közös gazdasági és pénzügyi alapot találni, amellyel, mint ezt a múlt nyáron hallottuk, a három demokrácia bizonyos politikai elemek bekapcsolása mellett közösen léphetne fel Németország ellen, de Olaszországgal szemben is? Mindez nyílt kérdés tele kétséggel és bizonytalansággal. De hogy valami történik a három nagy pénzügyi központ között, az kétségtelen. Egyelőre csak külsőségek árulják ezt el: Mr. Runciman, brit kereskedelmi miniszter „magánlátogatásra“ a Fehér Házba érkezett, de egyidejűleg NewYorkba és Washingtonba utazott Sir Otto Niemeyer, a Bank of England igazgatója és a legkiválóbb pénzügyi szakértők egyike, akit a Bank of England ki szokott küldeni mindenüvé, ahol pénzügyi rekonstrukcióról van szó. Végül Franciaország visszahívta washingtoni diplomata nagykövetét és kinevezte Georges Bonnet volt pénzügyminisztert helyébe, nyilvánvalóan jelezve, hogy pénzügyi és gazdasági tárgyalások állanak az előtérben. Ezek első fejezete természetesen az új adósságrendezés lenne, hiszen Franciaország öt esztendeje nem fizeti a francia-amerikai egyezmény alapján esedékes törlesztési és kamat részleteket. Itt is mozgásban van tehát minden. A Blum-kormánytól pedig nem lehet azt az elismerést megtagadni, hogy igyekezett a német-francia feszültséget minden lehetséges alkalommal enyhíteni, gazdasági, politikai, katonai viszonylatban egyaránt, anélkül, hogy Franciaország tekintélyét csökkentette volna — ellentétben elődeivel. Politikája egyáltalában józanabb volt és mérsékeltebb, mint ezt megalakulása pillanatában várni lehetett volna. Belpolitikailag mindenesetre elérte azt a sikert, hogy elkerülte a múlt év novemberére jósolt nagy belső válságot és összeütközést. Még konzervatív és kapitalista körök is azon az állásponton vannak vele szemben, hogy pillanatnyilag jobb, mint amilyen az utóda lehetne. Így nem egészen egységes népponttal és időnként a jobbközép támogatásával tartja magát a felszínen.

A BALKÁN ÉS KELETEURÓPA helyzete szempontjából kétségtelenül nagyjelentőségű esemény a bolgár-jugoszláv paktum most történt aláírása. Többéves közeledési munka eredményeképpen jött létre ez az általá-

nos barátsági és megneemtámadási szerződés, amelynek részletei még nem ismeretesek. Megbízható forrásból származó hírek szerint a határ status quo elismerése is benne lenne a megegyezésben. Más forrásból eredő szenzációs hírek szerint Jugoszlávia nemcsak területet adna vissza Bulgáriának keleti határán, hanem Bukarestben a Dobrudzsa és Athénben egy aegai kikötő cedálása érdekében is interveniálna. Kétségtelen, hogy Bulgária számára erős nyomástól való szabadulást jelenthet a barátsági szerződés kötése, sajnos azonban ezek a hozzáfűzött kombinációs álmok egészen valószínűtlennek látszanak. Vájjon ezt az új helyzetet Bulgária gazdasági és politikai konszolidálására fogja-e felhasználni tudni, vagy pedig a megegyezés egyértelmű-e azzal, hogy kénytelen lesz megmaradni mai gazdasági és politikai helyzetében és belenyugodni jövőjének kilátástalanságába: ezt addig, amíg a megállapodás lényegét nem tudjuk elbírálni, lehetetlen eldönteni. A szomszédos államokból jövő visszhang — a Balkán paktum többi három aláírója, Románia, Törökország és Görögország megadták beleegyezésüket a megkötéshez, hasonlóképpen a Kisantant harmadik állama, Csehszlovákia is — inkább azt mutatná, hogy Bulgária beletörődött sorsába.

Ami a középeurópai helyzetet illeti, egyrészt a szudétánémetek állandó mozgolódása és nyugtalansága, másrészt a Szovjetország befolyás terjedése Csehszlovákiában az a két mozzanat ma, amely nyugtalanítóbbá teszi a helyzetet. A német-osztrák viszonyban nincs változás, bár Ausztriában csalódást okozott az, hogy a német turistaforgalomnak a júliusi megegyezés következtében várt emelkedése majdnem teljesen elmaradt, részben a német valutáris és pénzügyi helyzet nehézségei miatt. Ámde az osztrák belpolitikai helyzetben mutatkozó feszültségek határozottan enyhültek az utolsó hat hónap alatt s a Schuschnigg kormány helyzete biztosabb, nyugodtabb, mint bármikor az 1936. év első felében. Viszont a legsajnálatosabb körülmény az egész középeurópai helyzetben az, hogy Románia az erdélyi magyarság példátlan és kegyetlen üldözésével, az ellene indított irtóhadjáratral teljesen lehetetlenné teszi a normális szomszédi viszony kicpitését Magyarországgal. Nem tudjuk, gyengeség jele-e ez a kíméletlen üldözés, de mindenesetre nagy és veszélyes politikai rövidlátás kell hozzá, hogy egy olyan exponált helyzetben levő állam, mint Románia, nem bírja egy szomszédos ország felé megváltoztatni a politikáját és félelemtől sarkalva mindent elkövet valamely lehetséges megegyezés megakadályozására. Az erdélyi magyarokra nehezedő terhet lehet növelni és mártiromságukat szinte kétségbeejtővé tenni, de azt a két millió magyar embert, aki román Imperium alatt nyög, elpusztítani, magyarságától megfosztani nem lehet. Nem okosabb lenne-e ezzel a ténnyel leszámolni és a magyarok existenciájának, gazdasági és kulturális fejlődésének biztosításában keresni a barátságos megegyezés útját Budapest felé? Bethlen István gróf karácsonyi cikke rámutatott arra a kötelességre, amely ezzel a helyzettel szemben reánk, de egyúttal Romániára és távolabbi értelemben, az európai nagyhatalmakra és a Népszövetségre is hárul. Egyes válaszok, amelyek a határ másik oldaláról ha nem is a legkompetensebb, de tekintélyes oldalról jöttek, azt mutatták, hogy vannak a román Regátban is olyanok, akik felismerik a helyzet veszélyességét. Képesek lesznek-e rálépni a helyes útra? Van-e bennük elég európai érzés, politikai józanság és felelősségérzet?

OTTLIK GYÖRGY